

מצות עלה אספר - הערות והארות בהצגה של פסח

① בקצרה על הפסח

הגיע ליל יום הכיפורים וקרא: צמק לעין
בגודל ופטר לא בגי' זה הלילה של העולם של אושרים
בו שלח ואוצרות קללים נקמטים בזה הלילה. עשה לי
מטעמים עד שגני בעודי אברכה. ויום - הקדש משיבת
ואוקרת, אלי-מלם את-לכם בע שון כשדי כג וי. קלף להביא
ונתעבב עם. אברה ורבה לעלה, בגי' הלילה הזה אוצרות
קללים נקמטים בו העליונים אושרים שירה. הלילה הזה
עמידים בניה להגיד מנד שעבוד, הלילה הזה עמידין לומר
*שירה. עלה מטעמים לאברה עד שהוא בעודו אברכה.

פנקו בל אינצ'ר פ"ל

②

יא' יהרוסת מצוה מדברי טופרים זכר [פ] לטיט שהיו עובדין בו במצרים. וביצד
עושין אותו לוקחין חמרים או [י] נרונרות או צטקין וכיוצא בהן ודורסין אותן ונתעין
לתוכן חומץ ומתבלין אותן בתבלין כמו טיט בתבן ומביאין אותה על השלחן בלילי הפסח:

כ מה' פ"ב ע"ה ויגלה

③

ובתשובת ג' ג'אונים מפרש לעשות
חרוסת בפירות שנדמה לכנסת ישראל
בשיר השירים (ח) החת התפוח
עוררתיך כפלח הרמון התאנה חגיגה
אמרתי אעלה בתמר אגוז אל גנת
אגוז ושקדים על שם ששקד הקב"ה
על הקץ: יום פתיים
30

④

סימני הסדר:

- קדש. ורחץ. בדיבס. יחץ.
- מגיד. דהצה. מוציא. מצה.
- מרוך. בודה. שלחן עורה.
- צפון. ברה. הלל. גרצה.

הצגה

ע"ה

⑤

ארכע פוסות. כנגד ארבעה לשוני
גאולה האמורים בגלות מנרים והולחתי
אתכם והללתי אתכם וגאלתי אתכם
ולקחתי אתכם בפרשת וארא: כ"ו פתיים פ"ב

⑥

ויאמר לאברהם י
ידע מדע כיגור ויהיה ויצד בארץ לא להם ועבדום ועני
אתם ארבע מאות שנה: וגם את הגוי אשר ישבדו בן אנכי ואחריי י
בו יצאו ברכש גדול:

פ"ב ע"ה ויגלה

7

לכן אמר לבני ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם ממצרים סבלת מצרים והצלת אתכם מעבדכם וגאלתי אתכם בן ברק נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים נידעם כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם ממצרים סבלות מצרים:

פרשת וירא

8

ארבע נוסות. שלשה כנגד ג' נוסות שנאמרו צפוק זה וזו פרעה צדי וגו' ורביעי זרחת המזון: כ"ג פס"ג ק"ח

9

וכוס פרעה צדי ואקח אתי הקנבים ואשקט אתם אליו כוס פרעה ואמן אתי הכוס על כף פרעה: ויאמר לו יוסף זה פתרון שלשת השנים שלשת זמנים הם: פעורו י"ג שלשת זמנים ושא פרעה את ראשו והשיבה עליו בנה ונתת כוס פרעה בידו כמשפט הראשון אשר הניח משקוהו:

פרשת וישא

10

ויספר שרי המשקים אתי חלמו ליוסף ויאמר לו: בחלומי והנה גפן לפני: ובגפן שלשה שרצים והיא כפרחת עלתה גפה הבשילו אשבלתיה צנבים:

ורח

11

ועתה בני שמע בקלי לאשר אני מצות אתך: לך נא אלי הצאן וקח לי משים שני גדני עזים טובים ואעשה אתם מטעמים לאביך באשר אהב: והבאת לאביך ואכל בצבא אשר יברכך לפני מותו:

פרשת תולדות

12

שמע בקולי פירוש הגם שום דברים חלו כגניבת הדעה, עם כל זה יש לך לשמוע בקולי פירוש מלצד חיוז מלות כיבוד חז והם שהיא מלות עשה, גם שהיא נביאה וכתוב בדברי נביא חמת (דברים יח טו) חליו השמעון, לזה חמרה שנוע בקולי, וכבר כתבנו (לעיל טו פ ו) שילמדק נביא נאומרו לעבור על מלות ממלות התורה לפי שעה:

אור המ"א (פ"ג)

13

ויקרא ויצחק אל- ויעבד וברך אתו ויצדה ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען קום לך צדנה אדם ביתה בתואל אבי אמר וקח לך משים אשה מבנות לבן אחי אברהם: ואל שדי וברך אתה וברך וברך וסוים לקטל עמיה:

פרשת תולדות

וְיִשְׂרָאֵל אָתָּה אֶת־יוֹסֵף מִפְּלִי־בְּיָוִן כִּי־בְּיוֹזְקִים הוּא לָךְ :
וַאֲשֶׁה לָּךְ פְּתֻחַת פְּסִים: וַיִּרְאוּ אֹהֶיו כִּי־אֵתָּה אָתָּה אֲבִיהֶם מִפְּלִי־אֹהֶיו ד
וַיִּזְנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם:

כרס נשג

פְּסִים. לְשׁוֹן כְּלֵי מַלְת (שנח י:),
כְּמוֹ בְרֶפֶס וּתְקֻלָּת (אסתר א ו) וְלָמוֹ פְּתֻחַת פְּסִים (שמואל ב
י ג יס) דַּחֲמַר וְחַמְנוֹן.

כרס נשג

הָא לַחֲמָא עֲנִיא

דִּי אֲכָלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם.
כָּל דְכָפִין יִיתִי וַיְכֹוֹל
כָּל דְצָרִיךְ יִיתִי וַיִּפְסַח.
הַשְׁתָּא הָכָא. לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּאַרְעָא דִישְׂרָאֵל.
הַשְׁתָּא עֲבָדִי. לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּנֵי חוֹרִין;

כרס נשג

וַיִּפְצְרֵם מֵאֵד וַיִּכְרוּ אֵלָיו וַיִּבְאוּ
ד אֵלֵי בֵיתוֹ וַעֲשֵׂה לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצֻּוֹת אֶפְסָה וַיֹּאכְלוּ:
וַאֲכָלוּ אֶת־הַבֶּשֶׂר בַּלַּיְלָה הַהוּא עִלְיָהּ
אֵשׁ וּמִצֻּוֹת עַל־מִצְרַיִם יֹאכְלוּהוּ:
וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לֹט הַפְּתֻחָה וְהַרְלַח סָגֵר אַחֲרָיו:
וְאַתְּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִבֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר:
וְאַתְּ הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בְּתֶחֱ
יִהְיֶה הַכֹּל בְּסִנְוֹרַיִם מִקֶּשֶׁן וְעַד־גְּדֹל וְלֹא לִמְצֵא הַפְּתַח:
וּפְסַח יִהְיֶה עַל־הַפְּתַח וְלֹא יִשְׁן הַמִּשְׁחֵת לְכָא אֵל בְּמִיָּכָם לְנִגְרִי:
וַיִּדְבְּרוּ אֵלֵי־הַתְּנָיִם וַיִּלְקְטוּ בְּנִתְיוֹ וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִן־הַמְּקוֹם הַזֶּה
כִּי־מִשְׁחֵת יִהְיֶה אֶת־הַעִיר וַיְהִי כַמְצַחַק בְּשִׁנְיֵי הַתְּנָיִם:
וַיִּקְרָא לְמִשְׁחָה וְלֹא־הָרִץ לְלֵלָה
וַיֹּאמְרוּ קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם־אַתְּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָה כַּדְּבַרְכֶם:
בְּיָדוֹ וּבְיָדֵי אֲשֵׁרוֹ וּבְיָדֵי שְׂפִי בְנִתְיוֹ בְּחֻמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיִּצְאָהוּ וַיִּנְזַחְהוּ
מִקִּוּץ לְעִיר:
וְלֹא יָכְלוּ לְהַקְמִימָה אִם־צָדִיק לֹא־עָשָׂה לָהֶם:

כרס נשג
כרס

ו. בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא
ענה משעבוד מצרים שנאמר ואותנו הוציא משם יגור. ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד
היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית :

פסוקים מפרש וטו ה

קיי ימלך לך אתה העברי או העבריה
יג ובעבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך: וכי
יד תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם: העניק תעניק לו מצאונך
טו ומגדנך ומינכבך אשר ברבך יהיה אלהיך תתן לו: וזכרת כי עבד
היית בארץ מצרים ובעבד יהיה אלהיך על פן אנכי מצוה אתי
הדבר הזה היום:

פסוקים טו וטז

כא ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן
כב למשקחתים ושקטו הפסח: ולקחתם אגדת אוזב וטבלתם בהם
אשר בסף והנפתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הים אשר
בסף ואתם לא תאצו איש מקמח ביתו עד בקר:

פסוקים טז כ

ויעברו אנשים כח
מדמים סחרים ומשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף
לוישמעאלים פשורים בסף ויביאו את יוסף מצרומה: והשב ראובן כט
אל הבור והגה איניוסף פבור ויקרע את בגדיו: והשב אל אחיו ל
ויאמר הנלד איננו ואני אנה אנני בא:

פסוקים כו כז

מביה את הקטנה עם המצות ומתחיל לומר את ההגדה בשמחה ובקול רם
וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרגו זה משובח.
הרגו מוכן ומזוקן לקום המצוה לספר ביציאת מצרים לשם יחוד
קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי שהוא פסיד ונעלם
בשם כל ישראל:

פסוקים כח כט

פרוך אפה יי אלהינו מלך העולם,
אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים,
והגיענו לגלות חזק לאכל בן מצה ומרור.
פן יי אלהינו ואלהי אבותינו
נגיענו למוצדים ולדגלים אחרים
הבאים לקראתנו לשלום,
שמחים בבנינו עינד ונשים
בעבודתך.
ונאכל שם מן הדבחים ומן הפסחים
אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון,
ונודח לך שיר חדש על גאלתנו
ועל פדות נפשנו.
פרוך אפה יי גאל ישראל.

פסוקים לו לז

מה שמקשין הראשונים י"ו למה לא תלנו כרכה שציונו לספר ביציאת מצרים, ויש מתרצין שנוכלל
 כברכת דאשר גאלנו, ואינו מוכן לכאורה הלמה אין מברכין עובר לעשייתו קודם שמתחילין
 לספר ההגדה. וי"ל דאיתא בפרק ע"פ [קט"ז ע"ב] מתחיל בגנות ומסיים בשבח עבדים היינו
 מתחלה ע"ז היו אבותינו וכו', והנה כמו שהייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים,
 כמו כן הייב אדם לראות עצמו כאלו הוא הי' מעע"ז ועכשיו קרבו המקום לעבודתו, והיום
 כלילה התחיל לעבוד השם בתחילה במצות הנהוגות אותו לילה. והנה מצינו בטבילת גדים
 שמברכין לאחר טבילה, מפני שקודם טבילה אינו יכול לומר וציונו [פסחים ד' ע"ב], הי"ו קודם
 ספור י"ו אינו יכול לומר וציונו, מפני שעדיין הוא בבתי כאילו היה מעע"ז, ולאחר הספור שיכול
 לומר וציונו אז הוא נכלל בכרכת אשר גאלנו.

מג"מ סוף פ"ה

מה ג' שתנה

הלילה מה בכל הלילות

- שגבל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה.
- הלילה מה ג' לומר מצה.
- שגבל הלילות אנו אוכלין שאר ידקות
- הלילה מה (בלו) כדור.
- שגבל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם
- אחת הלילה מה שתי פעמים.
- שגבל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין
- מקבין הלילה מה בלנו מסבין.

כ"ג א

עבדים היינו לפדעה במצרים, ויציאנו יי אלהינו
 משם ביד חזקה ובזרוע ג' טוה. ואלו לא הוציא הקדוש
 ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו,
 משעבדים היינו לפדעה במצרים, ואפלו בלנו תבמים,
 בלנו גבונים, בלנו זקנים, בלנו יודעים את התורה, מצוה
 עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת
 מצרים הרי זה משבח.

כ"ג א

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן
 עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני-ברק והיו
 מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו
 תלמידיהם ואמרו להם, רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של
 שחרית.

כ"ג א

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן-עֲזַרְיָה, הָרִי אֲנִי כְּכֹן שְׁבַעִים שָׁנָה
 וְלֹא זָכִיתִי שְׁתֵּאמֹר יֵצֵאת מִצְרִים בְּלִילוֹת, עַד שְׁדַרְשָׁה
 בֶּן-זִמְבָּא, שְׁנֵאמַר לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ הַיְמִיּוֹת, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלֵּילוֹת, וְחֻכְמִים
 אוֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ הַעוֹלָם הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהֵבִיא לִימּוֹת
 הַמְּשִׁיחַ;

כגכ

בְּרוּךְ הַמְּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא
 בְּרוּךְ שְׁנַתוֹ תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא.

כְּנֶגֶד אַרְבַּעַת בְּנֵי דְבָרָה תוֹרָה -
 אֶחָד חֻכְמָה,
 אֶחָד רִשְׁעָה,
 אֶחָד תָּמָה,
 וְאֶחָד שְׂאִינֵי יוֹדֵעַ לְשִׂאוֹל.

כגכ

חֻכְמָה מַה הוּא אוֹמֵר, מַה הַעֲדָת וְהַחֲקִים וְהַמְּשִׁפְטִים אֲשֶׁר
 צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם. וְאֵף אֶתְּךָ אָמַר לוֹ בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, אֵין
 מִפְּטִירֵין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמֵן;

רִשְׁעָה מַה הוּא אוֹמֵר, מַה הַעֲבוּדָה הַזֹּאת לָכֶם. לָכֶם וְלֹא
 לוֹ, וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת-עַצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל כְּפֹר בְּעִקְרָה. וְאֵף אֶתְּךָ
 הִקְהָה אֶת שְׁנֵי וְאָמַר לוֹ בְּעִבּוּר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי
 מִמִּצְרַיִם. לִי וְלֹא לוֹ. אֵלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל;

כגכ

כִּי יִשְׂאֵלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה הָעֲלִית
 יי וְהַחֲקִים וְהַמְּשִׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה יי הָיָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם: וְאָמַרְתָּ לְבְנֶךָ
 עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:

כגכ ואחרון

וְהָיָה כִּי יִשְׂאֵלְךָ אֵלֶי
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר רָכַן יְהוָה לָכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וְעָבַדְתֶּם אֶת הָעֲבוּדָה הַזֹּאת:
 יי וְהָיָה כִּי יִשְׂאֵלְךָ אֵלֶיכֶם בְּנֵיכֶם מַה הָעֲבוּדָה הַזֹּאת לָכֶם: וְאָמַרְתֶּם
 יי וְבִחְפֹּז הוּא לִיְהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עָלֵינוּ בְּיַד חֲזָקָה מִמִּצְרַיִם כְּהוֹצֵאנוּ
 אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּרִיתוֹ הַפְּדִיל וְהָקֵד הַשֵּׁם וְהִשְׁמַחְנוּ:

כגכ לא